
het karakter van de samenleving intact en levert vooral middelen aan om groei te bevorderen.

Verhouding overheid en maatschappij

De koloniale maatschappij was vaak pluriform van aard. Zo gold voor de Europeanen een eigen rechtssysteem, terwijl over de Tunesiërs de Islamitische rechtsorde heerste. Kuyper onderkende de Nederlandse samenleving ook als pluriform. Hoe moet de overheid echter omgaan met verschillen binnen het volk? Gekomen in Spanje refereert Kuyper aan het Habsburgse huis, dat binnen het Spaanse rijk nationale eenheid door middel van religie wilde bevorderen. Deze ijver om een eenheid te bewerkstelligen kon Kuyper zich wel voorstellen, mede gezien de oprechtheid van Philips II in zijn streven naar religieuze eenheid. En: 'wat Philips dreef, was de destijds nog vrij algemeen heerschende onheilige overtuiging, dat het de plicht en roeping der Overheid was, straf te bedreigen tegen al wat de eere Gods beleedigde, en aan zijn geopenbaarde waarheid afbreuk deed.'²⁷ Deze bekeringsijver van de overheid was echter niet wat Kuyper voor ogen heeft, maar de vrijheid die hij thans in Spanje aantreft, bekoorde hem evenmin. Het is een vrijheid die vooral een slapheid is. Kuyper wenste Spanje dan ook een nieuwe en krachtige koning toe, die zich sterk inzet om het volk datgene te geven waar het al zo lang om vroeg.

Kuyper onderkende dus een vorm van vrijheid zoals hij deze in Nederland propageerde onder het motto 'Soevereiniteit in eigen kring'. Opmerkelijk is dat hij deze aanduiding slechts één keer gebruikt in *Om de Oude Wereldzee*, en dan in negatieve zin. Hij deed dat bij de aanblik van de prachtige stad Constantinopel waar Kuyper opmerkte dat elke natie een eigen geheel vormt, maar dat Turkije die eenheid niet kende. 'Het is een legkaart van nationale brokstukken, slechts zeer zwak administratief verbonden, en in het aangezicht van den Islam vormt elke natie er een eigen religieus geheel, door traditie, belijdenis en eredienst steeds van elkaar gescheiden.'²⁸ Opnieuw was voor Kuyper de grootste reden voor deze gefragmenteerde samenleving de aard van het Turkse volk. Zij zijn vooral 'overheersers', maar geen goede bestuurders. De Turken zijn in staat om vele volken te overwinnen, en hen op te nemen in het Osmaanse Rijk. Deze overwonnen volken leven in relatieve vrijheid zolang ze zich schikken, administratief onderwerpen, én de nodige belasting afdragen aan het politiek en economisch centrum Constantinopel. Een natie kent dit Turkse Rijk dan ook allerminst. Kortom: soevereiniteit in eigen kring werkte voor Kuyper slechts als het algemene belang in het vizier is. De gevolgen hiervan waren voor Kuyper vooral zichtbaar in de relatie tussen de overheid en het volk. 'Waar elk samenhangend nationaal bestaan

²⁷ Ibidem, II, p. 434

²⁸ Ibidem, I, p. 327